

**„ПЪРВА ГРАДА” – АБСОЛЮТНОТО ИЛИ
ПОРЕДНОТО НАЧАЛО**
(По текстове от том първи на „Ведa Словена”)

Гатя Симеонова

Етнографски институт с музей – БАН

Да посегнеш към *Ведa Словена* означава да се забъркаш в научен скандал. От появата на първия въведен в научно обращение текст през 1867 г. до ден днешен оценките за публикуваните от Стефан Веркович песни, събрани в два тома, се колебаят между възторга и пълното отрицание. Не без намесата на утвърдени авторитети в славистиката (чужди и наши) надделява втората тенденция и *Ведa Словена* е заклеямена като мистификация. В отговор на подобна оценка, която българската хуманитаристика явно не желае да приеме без основателни аргументи, каквито между впрочем липсват, периодично припламват дискусии в търсене на истинската стойност на това изцяло българско наследство, щедро приписано от своя издател на цялото славянство. Обявяването му за мистификация има поне една положителна страна – никой не държи да се признае за наследник на нещо осмяно и отречено, поради което научните спорове „за” и „против” автентичността на *Ведa Словена* като паметник на устното народно творчество на българите, както и споровете, породени от други изследователски подходи към текста (лингвистичен, литературоведски, културологичен, митологичен), се подновяват само в българска среда. Не без връзка с поредния опит за търсене на истината, предприет през 80-те години на ХХ век по страниците на периодичния печат, беше отпечатано първото българско издание, включващо текстовете на песните от двата тома на *Ведa Словена*, както и изследвания, посветени на този толкова оспорван труд. Въпреки сериозните усилия да се даде отговор на въпроси, които отдавна вълнуват читателите на двутомника, почтеното признание на българските издатели на *Ведa Словена* е, че тя си остава загадка (Богданов 1997: 5-7; *Ведa Словена* 1997)¹.

Нека не се възприема като неуважение към авторите, обвързали имената си с *Ведa Словена*, това, че в моя опит за прочит те остават под линия. Значителна част от литературата за двутомника е посветена

не на съдържанието на песните, а на историята на събирателската дейност и идентифицирането на изворите, както и на оценки за събирача и издателя. Тъй като българската хуманитаристика отдели достатъчно внимание на това кой, кога и какво е писал за *Веда Словена*, а все още е в дълг към текста послание на песните (Беновска 1997: 443-474)², това изследване си поставя скромната задача да представи собствен прочит на песните от том първи, публикуван през 1874 г. в Белград. С уговорката вниманието да бъде насочено към онези образи на пространство, които са белязани от наличието на град. И с още една уговорка – самото пространство и неговото моделиране чрез средствата на урбанизацията се разглежда във връзка с описаните резки климатични промени, които драстично преобразяват живота на земните обитатели.

Последователността на основните събития, описани във *Веда Словена*, в мой прочит се различава от онази, която Веркович налага чрез подредбата на песните. Логичният ход на събитията, последвали след космическия катаклизъм, според мене, е следният: 1. Създаване на среда за формиране на същества, способни да продължат живота в новите условия; 2. Множение на съществата, предопределени да заселят отново земята; 3. Разселване чрез завоюване на земята, заемана от неприспособилите се към новите условия древни земни обитатели; 4. Победа на новия тип същество, която се свежда не просто до заселване на *сита земе*, а до подчиняването ѝ на една власт, предавана по родов признак, наложила нова цивилизация.

Пространството

Събитията, описани в песните, включени в първия том на *Веда Словена*, се разгръщат в пространство, което обема сита земе и небето. Всяко от тези подпространства има триделна структура, разгрънатата по вертикал. Небето се подразделя на *висе небу* (обиталище на Вишну Бога и неговите служители); *небу* (където е сараят на Слънцето) и една част между земята и слънчевите предели, наричана също *небу*, която се използва за придвижване чрез *фъркане* от хора и същества, които според съвременната ни представа, са митични – змейове, лами, юди самувили. (*Песен 6. Сонцева женитба со мома Вълкана, ст. 410-645, с. 51-57*)

Образът на сита земе включва всички форми на сушата и водата. По вертикал обитаваното от земни същества пространство се разгръща от дъното на морето до върха на планината. По хоризонтал всеобемността е предадена чрез израза от край – до край. Релефът на сита земе е представен от планина, поле, река, езеро, море. Земната география включва едно море (наричало ту черно, ту бяло), едни планини (Юдинските), едно езеро (в Юдинската планина), една река (винаги Бяли Дунав) и поле, което, обвързано с различни топоними, оставя впечатление за множественост на тази релефна форма. Една подробност на земния релеф е *нещерата*, която в еднаква степен се обвързва както с планината, така и с полето.

Оразличаването на участъци от земната твърд се постига чрез противопоставяне: наред земе – накрай земе; долна земя – горна земя; мощне далечна (предморна) – тука близу³. Обитаваните участъци суша, в които се разгръщат основните действия, са на край земе. Всъщност определението *крайна земе* се използва за маркиране на различни земни предели. Зад множеството названия (Талатинска земе, Рична земе, Фейска земе, Янска земе, Ламийска земе поламена, Юдинска земе, Ситска земе, Морна земе, земя Харабия, Самандарска земе), съотнесени с местоположението, обитателите и владетелите, се провижда поредната двудялба. На единия край е земята (Дивачка, Дунавска, Ситска, Мора, Ламийска, Юдинска), населена и/или пазена от Юди-Самуили, църноморски Юди, лами, диви люде, която е запустяла, а на другия – земята на онзи единствен земен владетел (Талатинска крале, Синдже крале, Сада крале, Орфен, Уфрен, Форлен, Фърклен), наричан *Гулема крале* или *Първа крале на земета*, където има условия за обработване на почвата и отглеждане на животни. По тази причина в скоро време тя се пренаселва и изселванията стават наложителни⁴. Те са в основата на поредната двудялба, маркираща с определението *крайна* – изходната („Преселение на народа от Крайна земе на Дунав”) и завоюваната земя („та утиде на край земя на църнута моря”)⁵.

По своята обобщеност образът на пространството напомня отчасти онзи от Светото писание. Описаните събития обаче недвусмислено сочат, че пространството във *Веда Словена* не възниква тепърва, то е обживяно и като такова е сполетяно от внезапна климатична промяна

– скриване на слънцето, мрак и студ, дъждове, заледряване на морето. Последниците за хората са катастрофални. „Три недели сонце не изгрелу на небету, да си грее, да си свети на земета; земе си е с џърна дреха ублечена, та не може никой да излезе ут пещери, да си иде на поле широку, та да жнее бели бильки шо призрели на полету, та си капет као круши пу земета! Лету си е вече поминалу, застигнала люта зема и студена, па ф ‘пещери нищо нема!” (6. Сонцева женитба со мома Вълкана, ст. 1-15, с. 41-42). Случващото се е представено като изненада с космически измерения („та се чуди небе дур и земе” – 6:1), а причините се търсят в грехопадението на хората („Кажи, Боже, шо грех сме чинили? Та си сонце на небету не изгрева, да си грее, да си свети на земета?” – 6:1).

Нова града

Когато настъпват резките климатични промени и произтичащите от тях социални проблеми (укриване в пещери, глад, обезлюдяване) на край земе, където са владенията на Първа крале, започва строеж (Песен 6. Сонцева женитба со мома Вълкана, ст. 15-20, с. 42). Въпреки наличието на земна власт със съхранена йерархия, персонифицирана от Първа крале и подвластните му седемдесет крале (Песен 6, ст. 5-10, 42), идеята и организацията относно създаването на условия за оцеляване (чрез строежа на град, какъвто няма нийде по земята) идва отвън: „Ясно сонце си е пратилу Змейска крале, той да награди нова града нишанлие, шо га нема нийде на земета” (Песен 6, ст. 35, с. 42). Всъщност, Слънцето създава нова града за своето първе либе, в който след слънчевата женитба на небето и свождането там Вълкана девойка ражда и отглежда (с помощта на баща си Първа крале) сина на Слънцето – Синдже (Песен 6, ст. 625-685, с. 56-58). Отдалечен от другите земни предели, този град е създаден като копие на обитаваното небесно пространство. Чрез мотива за слънчевата женитба и предадените по този повод впечатления на двете същества (Вълкана и баща ѝ), допуснати от Бога живи на небето заради своята чистота, сравнението е образно онагледено. „Широките двори със златни кладнец, сараите (сончеви сараи, аф тои огнени сарае), потона, шарените келаре, огнената худае със златни потстеле и дори под-

земните келаре” (Песен 6, ст. 645, с. 57) са все елементи на образа, по който се създава новият град на земята. Проследен откъм основните градоустройствени детайли, образът на последния придобива завършеност и същевременно оставя впечатление за недостъпност чрез многократно споменаваните високи стени и порти (Песен 7, ст. 1105-1115, с. 93).

Общият вид на града е представен и чрез впечатлението на пристигащите за неговото освещаване седемдесет крале: „аф сред поле си ми грее као сонце!” (Песен 6, ст. 45, с. 42). Това впечатление се подсилва от контраста между повсеместната тъмнина и града като единствено осветено място: „Ела чи си свети лу на първа крале, на другите си у темну потемнену” (Песен 6, ст. 45, с. 43). Освен чрез светлина, в разделното ползване на водата чрез два *потайни кладнеци* се открива възможност за контрол над качеството на живота (Песен 6, ст. 25-35, с. 42). Чрез тях строителят (Змейска крале) може да господства над водите и да ги управлява, като съобразно настроенията си ги използва или за благоденствие, или за наказание.

Сред характерните особености на *нова града нишанлие* би следвало да открием и неговите размери. Освен че е нов, този пригоден за живот обект *на край земе* е описан и като голям – *гулема града*. (Песен 6, ст. 15-20, с. 42). Бележит е градът и с темповете на строителството. За трите седмици, през които земята е *с църна дреха ублечена*, а овластените на земята, не знаейки какво да предприемат, се отправят към *Първа крале, чудовитите майстори*, предвождани от *Змийска крале*, успяват да приключат поръчаната им работа: „Дур да идат седемдесет крале на край земе, майсторе си вече града наградили, аф сред поле си ми грее као сонце!” (Песен 6, ст. 45, с. 42).

Този пръв по време на възникване след резките климатични промени град е мястото, което произвежда събития от изключителна важност за бъдещето на света. А те, събитията, на първо време се свеждат до създаването на потомство при спазването на определени изисквания – сватба с *лика-прилика* и раждане на *дете ут сорцету*. В търсене на предопределената мома владетелят (*Гулема крале, Първа крале на земета, Талатина крале*) е принуден да напусне своя град и да „прошета”, според обикнатия израз на песенните текстове, цялата

земя. От единият ѝ край той попада на другия и едва на този етап на повествованието определението нов, съпровождащо описания дотук и създаващ впечатление за единствен град, придобива смисъл чрез откриването на другата страна на опозицията нов-стар.

Стара града

И така в търсене на *първе либе*, *Първа крале на земета* попада на град, описан като стар, при това столнина на Китическа крале: „*Та ми исходи ут край на край земята, ми утиде и на Китическу широку поле; де си имаше ду стара града*” (*Песен 9 Женитба на Талатина крале со керка на Китическа крале, ст. 5-10, с. 112*). Старият град във *Веда Словена* е описан метонимично – чрез основни и постоянно повтарящи се архитектурни детайли – *стените* и *портите*; *сарая* с неизменната *чешма*, *зандана*. Той е укрепен и добре пазен от защитни съоръжения и специални бранители (*Песен 9, ст. 35, с. 113*). Достъпът до *столнината* е затруднен и чрез магически средства: „*Той си през гулями порти флява, гулями порти му са затварет, не му дават в‘градо да си флезе*” (*Песен 9, ст. 10, с. 112*). Влизането в града не означава край на препятствията, а поредното изпитание, предполагащо победа над пазача на водоизточника в сарая – сура ламя или люта змия – истинските владетели на стара града (*Песен 9, ст. 70-75, с. 114; Песен 15, ст. 755-780, с. 212*). Онези земни предели, които са *на край земе* и чиито владетели са *Змийска крале*, *Ламийска крале*, *Юдинска крале* или *кралете на диви люде подивени*, зад чиито имена *Дунавска*, *Ситска*, *Фейска*, *Китическа* сме склонни да откриваме антропоморфни същества, като че ли са островчета на съхранен отпреди климатичните промени живот. От което следва, че и споменатата столнина е стара града именно поради съотнесеността си с това минало.

Нравите в стара града са доста странни. Някои песенни мотиви оставят впечатление не за пазене на момите, които са в състояние да напуснат *зандана*, *бахчето*, *худаята*, а за укриването им в състояние на пасивност в други специализирани помещения, каквито са килерите и дори пещерите (*Песен 7, ст. 1225, с. 95; Песен 11, ст. 895, с. 145; Песен 13, ст. 560, с. 179*). Още по-интригуващи са подробностите, според които отвеждането на момата от стара града, се свежда до

пренасянето ѝ в сандък (ковчег) от килера на бащиния ѝ сарай до нова града и гулема – града на мъжа ѝ: *”Утори си шарени келаре, та искара златни съндък позлатена, аф съндък ми е млада невеста”* (Песен 7, ст. 30, с. 67). Уникалността на стария град е в това, че там се пази съществуването, от брачната връзка с което се постига приемственост между миналото на човечеството и неговото бъдеще чрез предопределеното потомство (Песен 9, ст. 115-120, с. 115).

Ако основателно може да се допусне, че в мотивите за женитба, които пресъздават установяването на брачни връзки при герои, представящи старото и средното поколение (*Талатинска крале, Синдже крале*), градът на другия край земе е наследство от предходната епоха и поради това закономерно носи определението стар, то в песните, които се отнасят до предбрачните подвизи на персонификацията „Орфей”, споменаването на стара града налага по-внимателно вглеждане, тъй като предполага вторично обживяване на завареното наследство.

Следващият нов град

Следващият по реда на възникването си след климатичните катаклизми град, също наричан нова града, е оразличим в текста на *Веда Словена* пространствено и поради ситуацията, която го прави не само възможен, но и наложителен. Два са факторите, които я формират – демографски промени, водещи до пренаселеност във владенията на *Първа крале* и раждането на потомък, предопределен да извърши цивилизационната промяна. Самото зачатие на представител на по-редното земно поколение е предприето с определена цел. Преди да изпрати Вълкана да роди сина на Слънцето на земята (в *Първа града и гулема*), нейната свекърва *Слънчова майка* ѝ открива съдбата му: *„Дете ша си ми е моцне нишанлие! Не ша има месту де да седи, та ша тера земе пуста и широка, име ша си му е Синдже крале, оти ша си иде дур на чужда земе, шо си ми е пуста запустана”* (Песен 6, ст. 675-680, с. 58). Според друг вариант на същия мотив, синът на *Талатинска крале* още при раждането има „сила духовита”, която пак е в някаква връзка с предречено разселване: *„...борба ша се бори и сус земе, и сус море. Та си му турили лепу име Сада крале, чи ша сита земе си засели!”* (Песен 7, ст. 740-745, с. 84).

Наследникът (внук или син) на *Първа* или *Гулема крале*, както и да се нарича той (*Сада крале*=*Читска крале*, *Синдже крале*) в различните варианти на мотива за преселението, е наследник на пренаселената земя около нова града. Идеята за създаване на следващия нов град е предхождана от тази за разделяне на цялото население по възрастов признак и изселване на младите върху друга земя: „*Той татку е първа крале на земета. Ела поле му е млогу затеснену, люде нема де да седет! Шо е стару сичку заселили, шо е младу нема де да седет! Кажу, мале, де си има друга земе? На друга земе яз да си ида; шо е младу сите пу мен да си дойдат, на тех първа крале да си бода, я той татку тука да си седи, шо е стару на тех да си суди*” (*Песен 6, ст. 835-845, с. 62*).

Знанието за това къде има плодovита, но запустяла земя, се пази от стари хора (*сички старци, най-що бѣше старец*) или от същества, намиращи се в някаква връзка с подобни земни предели (*Юда Самуила*, която произлиза от там, *Вълкана*, която знае за нея от намерението на баща си да я засели). Младите от крайна земе, предвождани от младия си крал, усядат в една плодородна, но запустяла земя, в чието преобразяване изключителна роля се отдава на новия град – пореден етап в земната урбанизация, проследен от зараждането на идеята, през причините, до отстояването на постиженията. Едва след като вижда и харесва земята, той „*си награди нова града и гулема, аф негу си засели сите млади, шо си кара. Хем си тие чуват земе плодovита, да не дойде, да не стѣли друга крале. Я шо си бежа млади моми техни жени, тие си ми поле копат, та си сеет бели бильки плодovити*” (*Песен 6, ст. 1015-1200, с. 66*).

Преди да премина към следващия етап на урбанизационния процес, осъществен от трето, а според някои песенни варианти от четвърто поколение представители на потомствената земна власт, нека спомена, че резултатът след преселението от една *крайна земе* (с младо активно население, владеещо умението на обработка земята и да строи къщи) на друга (*дивачка, запустена*) е не само в победата и опитомяването на *диви люди подивени*. Налагат се и нов тип отношения, при които победителите са не просто господари, а са въздигнати посмъртно в богове от победените: „*кога умриете кату Богици ке ва имат, чи ги сте научили, как да земя работет*” (*Песен 2, ст.25, с. 26*)

Строежът на поредния нов град, освен с посочените дотук образи на млади крале, се свързва и с образа на герой, който, според издателя Веркович, е Орфей, а в текста на песните е наречен *Форлен*, *Фърклен*, *Уфрен*, *Орфен*. Различието му спрямо *Синдже крале* или *Сада крале* е в това, че той се ражда с крила и със свирка. Раждането му е продължение на една генеалогия, която персонифицира връзката между небесни и избрани земни същества. Този герой във всички варианти на песни, които са му посветени, е син на Юда. Ролята на баща се поема от *Юдинска крале*, стар крал (*Синдже*, *Брава*) или от Слънцето. Родството със Слънцето може да бъде проследено в дълбочина. Ако не е син, Уфрен, Фърклен и пр. е внук или дори правнук на слънцето⁶. Общият персонаж на някои песенни варианти дава възможност да се проследи потомствената линия до трето и дори до четвърто коляно: *Гулема (Първа) крале – Слънце – Синдже крале – Форлен юнак (Песен 6 и 12)*.

За да открием отличителните особености на града, създаден от персонификацията „Орфей”, трябва да го сравним със споменатите дотук градове (като тип и описан обект) – стар, нов и по-нов, построен от млада крале в запустяла земя, винаги край *Бяли Дунав*. Трябва обаче да се обърне внимание на факта, че не всички песенни варианти, посветени на крилатия юнак, споменават за строеж на град. При наличието на толкова възможности, този песенен герой показва поведение, белязано от личен избор, съобразен с наличностите. Според една от линиите на повествуване, по наследство градът на баща му става *негува града*. Там героят заживява след сватбата си и оттам запписва *сита земе*, но не се споменава някога някъде да е строил град⁷.

Според втората линия на повествуване, този персонаж е свързан с града на майка си, а това е старият град, оцеляла следа от миналото на земята. Както вече беше уточнено, този град се намира в *крайна, дива, запустена* земя, владяна, а при деградацията на образа им, пазена от *юди* и *лами*. Старият град, в който Орфен живее с майка си, стара Юда, очевидно няма други владетели, щом е наречен „*Орфенува стара града*” (*Песен 15, ст. 110, с. 196*). Майка му го благославя да отиде и „*пак да си дойдеш на наше стара града*” (*Песен 15, ст. 165, с. 198*).

И накрая мотивът за строеж на нов град е пресъздаден и във връзка с персонафикацията „Орфей“, при това в два варианта. Според първия, градът е издигнат в *пуста земя*, която може да бъде единствено другата *крайна земя*: „*Та ми награди Уфрен първа града на земета и ми бодѣ първа крале, чи е заселилу пуста земя*” (*Песен 11, ст. 1145, с. 151*). Няма никакви подробности как изглежда градът на Уфрен. Като причина, етапи и резултат казаното тук съвпада с известното ни вече от няколкото песенни варианта, посветени на преселението, предприето от поколението на бащите – тогава все още младите крале *Сада* или *Синдже* (*Песен 11, ст. 1150, с. 151*).

Нова и доста по-различна мотивация за строеж на нов град се открива в онзи песенен вариант за Уфрен юнак, според който той го строи *насред земя*: „*Ут година пак да дойдете насред земя, язи тука града ша си граде, тука ша си е мое столнина*” (*Песен 14, ст. 360, с. 189*). Строителството му започва още по време на сватбената гощавка: „*Сватба е траела три месеци. Дур да ми се сватба свърши, майсторе свършили и негува града де си тури негува силна столнина. Та заптиса сите земя да повеле, земя си повелеше и си свирка свиреше*” (*Песен 14, ст. 540-545, с. 193*).

Новото на този вариант на нов град от второ поколение е, че той променя локализацията на властовия център. Новият град на Уфрен е не просто селището, където младите се преселват от единия край на земята на другия. Появата му създава впечатление за нова ситуация, при която всички земи (от единия до другия край, едната и другата *крайна земя*) са овладени, преобразени чрез култура от земеделски тип и онова, което остава да бъде направено, е да се даде видим знак за завършилия процес (овладяването на центъра чрез средствата на урбанизацията) и хармонизирането на живота, образно представено чрез ролята на свирката в управлението на Уфрен.

Към заключението

Последователното създаване на градове в последователно усвоени пространства прави възможна класификацията стар-нов, по-нов, най-нов град. Завареният от събитията стар град остава забравен в онази *крайна земя* (*татък Бяли Дунав*), която е обречена на запустение и

подивяване. Стара града обаче безусловно е *Градът на жените* – градът, където се пазят онези моми, които отговарят на изискването да бъдат *лика-прилика на Първа крале на земета*. Без изключение те са юди (*Стара, Жива, Горска, Баш-Юда*), на които е отредена ролята на *първе либе* (на *Гулема крале, Първа крале на земета*) и майки на всички модификации на персонификацията „Орфей”. Втората група същества от женски пол (моми), от които зависи качеството на човешкия род, са т.нар. слънчеви дъщери, а в един случай е спомената и *Янкулова керка*, т.е. дъщерята на Янкул-Сириус. Тези изключително ценни същества, за които винаги някой знае къде се намират, как да се стигне до тях и как да бъдат надхитрени, получени или отвлечени, са пазени в пещери (*пещерата аф горна земе*), в *женската худае* на сарая, в *темна зандана* или в градина (*бахчето*). Стара града е особено пространство със степенувана по сложност защита, допускаща проникването само на онези „чужденци”, които са преминали през изпитанията като победители. Той е преоткрит от владетеля на *нова града* и *гулема* (*Първа крале, Гулема крале, Талатина крале, Ринда крале*) било на младини, било на възраст *стару-устарелу*, но по неизменния повод – *търсене на либе спроти неџа*. Загрижен за потомство, за наследник, без когото кралството му би запустяло, той прошетва цялата земя и открива търсеното живо съкровище.

Новият град, локализиран в другия край на земята – *долна земе*, е място не само за оцеляване, но и за създаване и отглеждане на потомство от типа *дете ут сорцету*. Нова града условно може да се нарече *Град на сина на Слънцето*. В някои песенни варианти там расте не синът му, а внукът (*Синдже крале, Сада крале*). В този град, където са създадени специални условия (светлина, топлина и вода), се ражда и отглежда човешко същество със съдбовната задача да разшири пределите на обитаваното пространство. Първоначално, единствените връзки между стар и нов град са брачните. По-късно, при застрашителната пренаселеност на пространството в и около *нова града*, те се усложняват на демографска основа, като варират от идеята за мирно цивилизоване чрез предаване на уменията по земеделие на обитателите на *дивачка земе*, придобити в новия град, до завоюване, поробване и налагане на новия модел на поведение чрез сила.

По-новият град, т.е. следващият по реда на появата си след климатичните промени град, който е издигнат върху запустяла, но плодородна земя, наречена *дива подивена*, в едни случаи обитавана от *диви люде*, в други безлюдна, основателно може да бъде наречен *Град на младите*. По замисъл, мястото, където от *Нова града и гулема* трябва да дойдат *сите млади* (т.е. всички на възраст до 100 години), е пространството, което трябва не просто да се отвоюва, но и да се урбанизира. Запустената земя всъщност се оказва наследство на завоевателя по майчина линия, който е тръгнал да я присвоява с Божия намеса. *Градът на младите*, за разлика от *Града на сина на Слънцето*, който е построен много бързо (за три седмици от Змийска крале и неговите помощници), има по-различна и по-продължителна история на съграждане, която започва с градени пещери и приключва с издигане на *столнина*. Строежът е дело на *млада крале*, а опазването на града преминава през конфликти, предизвикани от остатъците непокорени аборигени. Всъщност, земята, на която възниква *Градът на младите*, е същата, на която се е издигал и Стара града, който в мотива за преселението вече не се споменава. Конфликтът в онази *крайна земя*, където старият град е заменен с по-нов, е конфликт между два исторически обусловени типа съществуване. Победата е на страната на новото. Тя не случайно е възрастово обвързана с младото поколение. *Градът на младите* се характеризира и с други демографски отлики. Докато нова града е мястото, където след отчаяни молби и преминаване през ред изпитания *Първа* или *Гулема крале* по милост получава едно единствено *дете от сорцету*, то в по-новия град владетелят е благословен по-щедро с потомство. Тук той създава три, седем, девет сина, а в някои варианти и женска челяд. Което пък му дава възможност да засели *сита земя*, като запази властта в собствения си род: „*Уттука си люде излезуха, та заселиха сита земя!*” (*Песен 5, ст. 260, с. 41*).

Що се отнася до най-новия град, той се характеризира не само с ново местоположение в качеството си на *столнина*, но и с налагането на нов тип владетел, който управлява обединената от властта му земя (*сита земя*) със средствата на едно изкуство. Най-новият град условно може да бъде наименуван *Градът на Орфей*. Той е дело на

представител на онова най-младо поколение герои в генеалогията на *Веда словена* (крилати и музикални), които са родени, за да осъществят следващата стъпка в преобразуването на света. Създаденият от него нов град, според втория вариант на мотива за градостроителство, отнесен към персонификацията „Орфей”, не пренася властта и културните достижения от единият край на земята в другия. Най-новият град възниква „*аф сред земе*”, за да онагледи с тази прелокализация овладяването на цялото земно пространство чрез разселване, чрез осигурена потомствена власт, чрез управление, основано на хармонията – един идеал, вплътен в образа на *царя-свирелджия*. Еднозначно свидетелство за одобрението на онова, което става на земята, са някои подробности около строежа на *Града на Орфей*. Той е съграден за три месеца, докато трае сватбата на поредния син на слънцето (Уфрен), с което са продължени онези традиции в урбанизацията на земята, които бяха подробно описани при представянето на първа нова града и гулема. Що се отнася до градове с явен прототип в познатото ни днес географско пространство като *Стаблул града* или *Търнув (Тирна) града*, те са късни вметки (интерполации) и по своята същност са закономерна историзация на изключително старинни извори, в които, според мене, не става дума за толкова скоршни събития като преселването на Аспаруховите българи (през VII в.) или дори на траките (през бронзовата епоха). *Веда Словена* пази спомен за събития с изключителен драматизъм, отнасящи се до съдбата на цялата земя като обитавано пространство. Космически по своята същност, причините за тези събития представят в нова светлина произхода и пътя на самото човечество. Дали в текстовете на *Веда Словена* ще виждаме обективизирано въображението на един мистификатор българин, несводимо до никоя от познатите ни митологии, или памет за неща, отнасящи се до различните форми на разумното същество, родеещо се с духа, а не с маймуната, е въпрос на интелектуална отговорност, за която, струва ми се, още не сме готови. Нека да растем, четейки и препрочитайки *Веда Словена*!

БЕЛЕЖКИ

1. В изследванията, поместени в двата тома, се съдържат подробности относно състоянието на проучванията, оценките за приносите, както и укорите спрямо събирача и издателя, опитите за научен коментар на текста.
2. Сред авторите, които отделят внимание на съдържателната страна на двутомника, особен принос има Богданов 1991. Вж. посоч. там лит.
3. Вж. Песен 1, ст. 1, с. 23; Песен 7, ст. 1190, с. 95: „*тука долу си е Рична земе*”; Песен 12, ст. 390-395, с. 161: „*мома има за тебе у горна земе уф пещера*”.
4. Песен 1, ст. 35; Песен 7, ст. 45, ст. 870, 1095; Песен 8, ст. 125, 345, 365; Песен 10, ст. 90; Песен 11, ст. 10, 735, 740, 1080; Песен 12, ст. 365; Песен 14, ст. 85; Песен 15, ст. 55, 85.
5. Вж. Песен 1, ст. 1; Песен 2, ст. 1; Песен 3, ст. 35; Песен 4, ст. 25; Песен 6, ст. 15; Песен 14, ст. 20, с. 181; Песен 15, ст. 310, с. 201; ст. 490, с. 205.
6. По-подробно за родословието на този герой вж. Уфрен е син на Горска Юда и на Юдинска крале, отгледан от Янска крале (Песен 11), а според друг вариант – Син на слънцето и Жива Юда (Песен 14); Форлен е син на Синдже крале и Юда Самуила, наложница на баща му (Песен 12); Фърклен юнак е син на Брава крале (Първа крале не земета, стару устарелу) и Баш Юда (Песен 13); Орфен е син на Стара юда с непосочен баща (Песен 15).
7. Песен 13 (Пак за рождението на Орфея, но различно), Фърклен юнак се ражда от Баш Юда и Брава крале (Първа крале, но стар) в неговия сарай, но едва след като е изпълнено определено условие: „*Ела ти уф сред градо църква да наградиш, уф сред църква чешма нишанлие, шо га нема нийде пу земета*” (Песен 13, ст. 50, с. 166). В този град Фърклен юнак расте и се учи. По наследство градът на Брава крале става „*негува град*”. Тук героят преживява любовна мъка, че не може да се намери „*мома спроти негу*”. Той я открива в *Харапска земе*, в град, представен чрез мястото, където се канят на трапеза гостите, дори и в *бахчето*. След като отглича третата дъщеря на Харабска крале, той се връща „*на техната земе*”, където Брава крале ги чака и вдига силна сватба. По-нататък се казва, че Фърклен юнак „*запписал сита земе*”, без тази на Турцка крале, но не се споменава за град.

ЛИТЕРАТУРА

- Беновска 1997:** Беновска М. Хроника на спора за „Веда Словена”. – Във: Веда Словена. Т. 2. С., 443-474.
- Богданов 1991:** Богданов, Ив. „Веда Словена” и нашето време. С.

Богданов 1997: Богданов, Б. Загадката „Веда Словена”. – Във: Веда Словена. Т. 1. С., 5-7.

Веда Словена 1997: Веда Словена. Т. 1-2. С.

**“PURVA GRADA” – THE ABSOLUTELY
OR THE SERIAL BEGINNING
(In texts of the first volume of “Veda Slovena”)**

Gatya Simeonova

Ethnographic Institute with Museum – BAS

Abstract

The aim of this research is to present its own perusal of the songs of the first volume of “Veda Slovena”, published in 1874 in Belgrade. In the texts the attention is turned to those images of space which are marked with the presence of a town. The space itself and its shaping by means of urbanization are examined in connection with the described sudden changes in the climate which transform the life of earth-inhabitants drastic.

The order of the basic events which are described in “Veda Slovena” is differed from that which Verkovich established by the arrangement of the songs. After the cosmic cataclysm the logical course of events is the following: 1. creating of environment for formation of beings that are able to continue life in the new conditions; 2. multiplying of the beings that are predestined to populate the earth again; 3. movement of the ancient earth-inhabitants who are not adaptable to the new conditions by conquest of earth; 4. victory of the new type of beings which reduced not only to populating the earth, but to its subjection to one power which establish the new civilization and which is handed down by lineal sign.

In conclusion it may be generalized that “Veda Slovena” keeps memory about events with exceptional dramatism which refers to the fate of the whole earth as inhabitable space. The causes for these events which are with cosmic essence present in a new light the origin and the way of the humanity itself.